

A tündérnők a román népmesében.

(Felolvasta szerző az E. M. E. bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztálya
1914 márczius 25-iki ülésén.)

— Második, befejező közlemény. —

A *fürdőző tündérnők* kalandjairól igen sok szó esik a román népmesében. Ezek azért járnak nyílt vizekben fürödni, mert otthon nincs vízvezetékük, fürdőkádjuk, szóval erre a célra nincsenek berendezve. A mesehősök ebbeli vállalkozásaikban néha igen jó fogást tesznek, mint említém, az ilyen tündérnőt csak ruháitól kell megfosztani, mert tündéri erejük abban rejlik, aztán meg van minden. Így került lépre a *Világszépe* (frumoasa lumii) és a *Földszépe* (Frumoasa pământului) nevű két híres tündérnő is. A fürdőző tündérnők rendszeren megszabadulnak a tolvaj mesehősöktől, mert ruhájukat csellel visszakaparintják. Ezzel kezdődik aztán a mese bonyodalma is, mert a mesehősök már nem tudván a tündérnők nélkül élni, a kiválasztottak felkeresésére indulnak és nagy küzdelmek árán célhoz is jutnak.

Az *üldözött fiú* (Fiul gonit, Schott) című mesében egy anya elüldözi fiát a háztól, a ki nagy erdőbe jut s egy óriásnak áll a szolgálatába. Az óriás a szolgának az erdőben való vadászatot csak azzal a feltétellel engedi meg, hogy holló madárra ne lőjjön. A fiú megfelejtkezik a filalomról, nyilával megsebez egy hollót, a melynek a testéből három vércsepp és tollazatából egy fekete toll hullott le a hóval borított földre. A fiút vágy szállotta meg, hogy olyan nőt kapjon feleségül, a kinek teste fehér legyen, mint a hó, két orczája piros, mint a vér és haja fekete, mint a holló tolla.

Az óriás megmondotta az ifjúnak, miként tehet szert ilyen feleségre: Déli tizenkét óráig várakozzék a tóparton; három tündérnő fog oda repülni, fejükön koronával; a koronáját mindenik leteszi a tóparton. Vegye el a legkisebbik tündérnőnek a koronáját és induljon vele hazafelé. A tündérnő kísérni fogja, otthon pedig vegye el feleségül. A mesehős úgy is csinált s úgy is történt vele minden, a hogy az óriás megjövendölte. A lakodalom alatt, hogy a tündérnő még szebben tánczolhasson, mint a hogy tánczolt, a koronát ismét a fejére tették, miáltal az tündéri voltát visszanyerte s urának ezt izenvén: „*a tűzfolyón túli országomban rám akadsz!*” eltűnt. El lehet képzelni, hogy a mesehős mennyi viszontagságon és küzdelmen megy keresztül, míg abba a bizonyos tűzfolyóntúli országba jut s ráakad ismét a feleségére. De mindegyik holtbizonyosra ráakad és így együtt boldogok lesznek. A tündérnők gyakran megteszik azt a tréfát, hogy immár hitestársukat elhagyják, eltűnnek, de megmondják, hogy hol lesznek feltalálhatók. Ezzel ők a

hitestársak hűségét akarják kipróbálni, a mi bebizonyul azzal, hogy az árván maradt férjek emberfeletti erővel küzdenek, hogy imádottjukat felkutathassák. Ehhez hasonló tárgy van feldolgozva Jon Buzdugan (Fundescu), Voinicul Parsion (Pop-Reteanul) és több népmesében is.

Az *aranytojás* (Oul de aur, Botea) című mesében a mesehős juhásznak állott be egy öreg pár emberhez, kiket a sárkányok megvakítottak. Az öreg pár birtokát a sárkányok rézerdejétől egy tiltott mesgye választotta el. A juhnyáj a tilosba ment s a juhász azon vette magát észre, hogy egy hatfejű sárkányt látott maga előtt, de vele csakhamar barátságot kötött, mert a sárkány szerette, hogy az ifjú olyan szépen furulyázott. Egyszer a juhász kijelentette, hogy furulyája elromlott s azt csak tölgyfavelővel tudná megigazítani. A fiú egy fejszével fel is hasított egy vastag élő tölgyfát s biztatta a sárkányt, szedné ki a tölgyből a velőt. A sárkány a két kezével belenyult a tölgy hasadékába, mikor a pásztor a fejsze fokát hirtelen kirántotta s a sárkánynak a két keze a tölgyfába bennszorult. A pásztor levágta a sárkánynak mind a hat fejét. Így cselekedett az arany- és ezüsterdőben levő kilencz- és tizenkétféjű sárkányokkal is, ez utóbbtól visszaszerezte gazdáinak kivájt szemeit. A pásztorfiú azután elindult a világba, egy tóhoz ért, a melyben tizenhárom tündernő fürdőzött; a legkisebbiknek, a ki különben a Világszépe volt, ellopta az ingét, miáltal a tündernő is a hatalmába került, hazavitte és feleségül vette. A terület királya meglátván a szépséges asszonyt, az urát mindenáron el akarta pusztítani. Lehetetlen dolgokkal bízta meg. Az utolsó követelése a királynak az volt, hozná el az aranytojást az ismeretlen szigetről. A mesehős egy kis satulyba a király elé vitte az aranytojást is. A satulyt a király kinyitván, a tojás abból kiugrott és a királyt főbeütötte.

A tárgy, a ruhalopással, számos mesében van feldolgozva szebbnél-szebb változatban; mindezekben a mesehős mindig győzedelmeskedik s a tündernő szívesen lép be a halandó emberek sorába, csak szeretessék.

A román nép meséiben, de egész hitvilágában is, nagy szerepet játszanak az *Ursiták*, a *Sorsvető* tündernők. A görög *moira*, a római Parkák vagy a fáta scribunda szellemeknek megfelelő alakok ezek, a kik a gyermek születése után harmadik napon megjelennek a házba és ott döntenek az újszülött sorsa felett. Más hit szerint ezek volnának azok a tündernők, a kik Nagy Sándortól az örökifjúság vizét ellopták volt. Kettő, három, több helyütt tizenkét ilyen női tünderről beszélnek, a kik örökifjan élnek, ismerik a jövő titkait. A románoknál a születésnél divó különféle szokások és a Sorsvetőkről szóló balhit az ókor népeinél dívatban levő különböző szokásokra és balhite vezethetők vissza. A Sorsvetők a fatálatást, a végzetet képviselik. Ha a Sorsvetők a gyermek ágyánál jövő sorsa felett megegyezni nem tudnak, úgy a gyermek élete nagyon hányatott lesz. Az erre vonatkozó szokásokból felemlítem azt, hogy miután a Sorsvető tündernők nyolcz nap alatt az újszülöttnél okvetlenül megjelennek, a román házakban ezen idő alatt mindenki jókedvet mutat, nehogy a Sorsvetők lehangolódjanak. E mellett rendbeszednek mindent, hogy a háznál levő rend reájuk jó hatással legyen. A bába az asztalra tiszta terítőt, arra tányérba tiszta búzalisztet, kenyeret, szöszt és ezüstpénzt tesznek. A liszten három nap

után látni vélik a szellemek nyomait. Az Ursiták az ilyen sziveslátást és figyelmet azzal hálálják meg, hogy az újszülött sorsa felett aztán kedvezően döntenek. Az erdélyi részek románsága sok helyt nagyobb pompával várják a szellemeket: dúsan terített asztallal, étellel, itallal, csomó pénzzel, imádkozással; éjféلكor a bába elénekli az Ursiták énekét, a melyben a szellemek hatalmát és kiválóságát dicsőíti. A bánati részekben a bába a gyermek fejéhez, tiszta búzából pogácsát, arra néhány krajczárt tesz, egy kis tükröt, fésűt, egy kanálba avas zsírt, hogy minden tündérnőnek jusson egy-egy pénz, legyen mit egyenek, mibe nézzenek, mivel fésülködjenek. A tárgyakat másnap a disznópásztornak ajándékozzák. Az újszülött házána az első nap korán lefeküsznek, az ajtókat bezárják, azokat senkinek ki nem nyitják, nehogy a Sorsvetőket munkájukban megzavarhassák. Még a kutyákat is elviszik a háztól a rokonokhoz, hogy ne ugassanak. A Sorsvetők határozata a Sors Könyvébe (Cartea sorții) kerül. A román ember aztán belenyugszik bármi is történik vele, mondván: Așa mi-a fost ursita!“ Úgy volt elrendelve.

A népmesékben ezek a Sorsvetők szintén fontos szerepet játszanak. Egyik-másik Sorsvető tündérnő megjelenik a mesehős álmában és előtte jövő sorsa felől kinyilatkoztatásokat tesz. A mesehős aszerint cselekszik és győz.

A román mesevilág tündérnői között első helyen áll Tündér Ilona, a ki általában *Iliana Cosințana* néven fordul elő. Ez az alak megvan az összes balkáni népek meséiben; előfordul a maczedóniai, az albániai románoknál mindenütt. Ennek a tündérnőnek a szépsége páratlan; szeme tűz, haja arany, a melyben virítanak a virágok és énekelnek is. Különben a Napnak a nővére (Sora Soarelui), azért a merre csak lép, nyomában minden rügy kifakad és minden virág kinyílik, miért a virágok, különösen pedig a szegfűk királynéjának is nevezik. Számtalan mesében fordul elő, a mesehősök mind az ő birásáért küzdenek, szenvednek, meghalnak, feltámadnak, profán nyelven szólva, egy női Psylander, a kiért az egész világ bolondul, őrzöng és Vitustánczot jár. A síró fiúgyermeket azzal csitítják, hogy Ilonát ígérik nekik oda feleségül. A Sárkányok, a kik szintén vágyódnak a legszebb tündérnő bírására, erős harczot vívnak a mesei hősökkel, a kik mindig győznek, mert a tündérnő a mesehősök pártjára áll és kritikus helyzetben segítségükre siet. A tündérnő a még senki által sem látott dámvadtól (ciuta nevazută) született.

A három Sorsvető már születése első napján határozott Iliana Cosințana sorsa felől. Az első úgy döntött, hogy a legszebb legyen minden tündérnő között; a második, hogy minden nő között a legszerencsésebb legyen; a harmadik, hogy tüzes szemeivel igézzen és öljön. A Sorsvetők még abban is megegyeztek, hogy addig férjhez ne menjen, a míg olyan férfiúra nem talál, a kit nappal utáljon, éjjel pedig szeressen.

Tündér Ilona különféle alakban mutatkozik, mint szövőleány egyszerű házikóban; szövőszékéből minden bordaütésre, egy-egy hadsereg áll elő. A királyok mint lehetetlen feltételt kötik ki Iliana Cosințana elhozását. A mesehősök rendszeren hajóra csalják, a hol neki mindenféle drága csipkéket és cipőket mutogatnak.

A Nap legendájában maga a Nap, a saját testvére is beleszeret és az Isten tilalma ellenére, mint nővérét feleségül is veszi, mondván:

Inkább élve a pokolba' —
Mint egyedül bujdokolva,
Legyen enyém Iliána!

A mikor a templomban az esküvő folyt:

Égő gyertyák kialudnak,
A harangok megszólalnak,
Az angyalok arcot rejtnek,
A nagy papok térdre esnek.

Iliana Cosințanát félelem szállja; egy kéz nyúlt le utána, felemelte a magasba és a tengerbe dobta, a hol aranyháló lett beőle. A Nap ekkor nyugatra szállt. Az Isten a tenger habjai közé nyúlt, onnan az aranyhálót kirántotta és felhajtotta az égre, a melyből a *Hold* lett. A Napnak és a Holdnak a rendeltetését az Isten így határozta meg:

— Te Nap az ég fényes csillaga és te Iliana Cosințana:

Am járjatok egymást látva,
De örökre így elválva,
Éjjel-nappal tele vágygal,
Szívetekben égő lánggal,
Lépten-nyomon egymást űzve
A nagy földet megkerülve.

Frăncunak Iliana Cosințana című meséjében egy vén asszony kis forgácsot nyelvével, nemsokára fiúgyermeket szült, a ki gyorsan nőtt s a mikor sírt, azzal hallgattatták el, hogy Iliánát odaigérték neki feleségül. Mikor a gyermek legénynyé fejlődött, elindult a világba felkeresni az ígért tündérnőt. Hosszas bódorgás után Szent Vasárnap házába ért, a kítől a tündérnő holléte felől kérdezősködött. Szent Vasárnap a mesehőst nem tudta útbaigazítani. Pont déli tizenkét órakor a Nap anyjának, Szent Vasárnapnak a háza felett sütött, az anyja lehívta az égről s hogy az ifjú meg ne vakuljon, a pinczébe rejtette el. Szent Vasárnap a tündérnő lakása felől kérdezősködve, a Nap így felelt: „Iliana Cosințana az üveghavason lakik, a melyhez különben földi lény nem közeledhetik.“ Szent Vasárnap arany kantárszárral ajándékozta meg a mesehőst, a melyet ez megráztván, az előállott táltos lovon az üveghavas tetejére repült, ott terültek el a tündérnő városai és fényes palotái. A mesehős a tündérnő udvarába disznópásztornak állott be, s a kantárszár révén fényes öltözetekhez jutván titokban résztvett a tündérnő táncestetélyein, hol a tündérnő beléje szeret, majd kitudódik minden s a szeretők egymáséi lesznek.

Stăncescunak „Irimie“ című meséjében egy vadász útjában jót cselekszik egy farkassal, egy hollóval és egy angolnával, a kik segítséget ígérnek neki, ha rájuk szorulna. A vadász aztán álmában meglátta Iliana Cosințanát, a ki annyira elbájolta, hogy minden áron bírni akarta. Erre a célra egy táltos csikóra volt szüksége Baba Releatól, a vén boszorkánytól, a kihez ezért a csikóért szolgának állott be. A csikónak az volt a természeté, hogy pásztora elől úgy eltűnt, hogy senki sem akadhatott rá. Emiatt sok kocsis veszítette el a fejét. De a segítőtársak

a szeszélyes csikót mindig eléállították s három év után a boszorkánytól azt bérébe kapta.

A mesehős azt kérdezi aztán a csikótól:

— Vajjon elnyerhetem-e feleségül Iliana Cosintánát?

— Nehezen, gazdám; felelé a csikó, mert ez a tündérnő haldokló apjának rendelése szerint csak ahhoz mehet feleségül, a ki a tenger mocsaraiból számára elhozza az ötezer kanczát, azokat megfeji, hogy a menyegző estvéjén abban a tejben a vőlegényével együtt megfürödhessék. Már pedig azokra a kanczákra nehéz kezet tenni.

A nehéz dologba mégis belefogtak. A csikóra kilencz bivalybőrt ragasztottak szurokkal. Így az ötezer kancza táltos ménlovát a csikó legyőzte, az ötezer kanczát a tündérnő udvarába hajtották, megfejték és aztán megtartották a lakodalmat is.

Ennyit a tündérnőről a román népmesében.

-(Kolozsvár).

Dr. Moldován Gergely.